

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СТАНДАРТУ «БАЗЕЛЬ ІІІ» І НОВІ ВИМОГИ ДО БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

У статті надано дослідження причин, а також наслідків використання похідних фінансових інструментів, які призвели до світової фінансової кризи. Проаналізовано вплив кризи на банківську систему України. Надано рекомендації щодо поступового впровадження Україною нового стандарту «Базель ІІІ».

The article provides the causes and consequences of using of the derivative financial instruments, which led to the global financial crisis. The analysis of influence of the crisis on the banking system of Ukraine is made. The recommendations concerning the gradual adoption of the new standard "Basel III" by Ukraine are given.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Підходи до регулювання банківських ризиків вимагають постійного оновлення. Це є наслідком постійного ускладнення банківської діяльності у зв'язку з появою нових банківських продуктів і технологій та зростанням обсягів фінансових операцій. Органам банківського нагляду став необхідним спосіб, за допомогою якого було б можливо контролювати діяльність комерційних банків у нових умовах.

З кінця 1980-х років органи банківського контролю різних країн почали консультації, наслідком яких стала ініціатива Банку міжнародних розрахунків і Базельського комітету з банківського нагляду щодо розробки єдиних стандартів прийняття банківських ризиків («Базель І», «Базель ІІ», «Базель ІІІ»).

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Система управління банківськими ризиками є достатньо детально теоретично розробленою і широко впровадженою в українську банківську практику на основі міжнародних стандартів [1; 2; 3; 4; 5]. Загальний погляд на систему банківського ризик-менеджменту поєднує такі позиції:

1. ризик є невід'ємною частиною банківської діяльності: процес управління ризиками є спрямованим на забезпечення отримання банком відповідної винагороди за прийняття ризику;
2. залежно від зв'язку між ризиками і доходами, ризики поділяють на 2 групи:
  - а) ризики, що піддаються кількісній оцінці (фінансові ризики); б) ризики, що не піддаються кількісній оцінці (нефінансові ризики);
3. ризики діяльності банку виникають на основі внутрішніх (ендогенних) і зовнішніх (екзогенних) факторів;
4. виділяються категорії банківських ризиків (перелік не є вичерпаним): кредитний ризик; ризик ліквідності; ризик зміни процентної ставки; ринковий ризик; валютний ризик; операційно-технологічний ризик; ризик репутації; юридичний ризик; стратегічний ризик;
5. методики кількісної оцінки ризиків мають базуватися на критерії економічної вартості капіталу та потребі підтримання капіталу на рівні, який є необхідним для компенсації ризиків.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Залишаються дискусійними такі теоретичні питання: трактування природи і сутності банківських ризиків; формування єдиного підходу до їх класифікації; загальні підходи до вимірювання ризиків і трактування результатів вимірювань в умовах різних фаз економічних циклів; структура комплексних ризиків та їх зв'язок з результатами діяльності банку; специфіка управління окремими видами банківських ризиків. Потребують постійного оновлення такі науково-практичні питання:

- 1) чи приймає банк той ризик, який варто приймати?
- 2) чи приймає банк той обсяг ризику, який варто приймати?
- 3) чи адекватно банк керує своїми ризиками?

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз проблем і перспектив розвитку банківської системи України після прийняття нових змін щодо регулювання банківських ризиків згідно стандарту «Базель III», підготовлених Базельським комітетом з банківського нагляду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Видання у 2004 році документу «Базель II» («Міжнародна конвергенція щодо вимірювання та вимог до капіталу: переглянуті підходи») призвело до заміни «Базель I» при збереженні базових положень останнього стандарту. Суть положень «Базель II» сформульована у вигляді 3 опор:

- 1) опора 1 – вимоги щодо мінімального розміру власного капіталу;
- 2) опора 2 – перевірка з боку органів банківського нагляду;
- 3) опора 3 – прозорість та ринкова дисципліна.

Вимоги щодо мінімального розміру власного капіталу були прийняті з метою покриття:

- 1) кредитних ризиків (визнаних головними ризиками банківської діяльності), які вимірюються за допомогою внутрішніх рейтингів і формування резервів за кредитними операціями;
- 2) ринкових ризиків з розширенням кола інструментів пом'якшення ризику (додатково дозволені: кредитний дефолтний своп (CDS) – контракт, який дозволяє покупцю отримати компенсацію в разі виникнення визначеної кредитної події для певних активів, пулу активів, окремого кредиту; кредитно-дефолтні боргові зобов'язання (CLN) – структуровані боргові вимоги, розмір повернення яких залежить від того, відбулася кредитна подія чи ні; свопи повного повернення (TRS) – контракти на суму сукупного періодичного доходу певного активу і охоплюють як ризик зміни відсоткової ставки, так і ризик зміни вартості активу (тобто кредитні і відсоткові ринкові ризики);
- 3) операційних ризиків і формування під них резервів;
- 4) ризиків сек'юритизації активів і торгового портфелю.

Перевірка банків з боку органів банківського нагляду передбачає:

- 1) формування підвищених резервів для окремих банків, якщо рівень резервів банку не відповідає його ризиковому профілю;
- 2) отримання органами нагляду повноваження втручатися в діяльність банків з метою уникнення зниження капіталу нижче від мінімального рівня;
- 3) необхідність забезпечення інтенсивного та постійного контакту з банками.

Прозорість та ринкова дисципліна вимагають розкриття банківської фінансової звітності для громадськості.

Основна мета прийняття «Базель II» полягала у подальшому зростанні стабільності діяльності окремих банків і банківської системи в цілому. Значна кількість країн світу з розвиненою економікою прийняла «Базель II» на початку 2007 року, а частка країн (наприклад, США) відклала його впровадження на більш пізній час. Країни з економікою, що розвивається, заявили про можливість поетапного прийняття за основу регулювання банківської діяльності його положень в майбутньому (наприклад, Україна) або відмовилися від прийняття (наприклад, Китай та Індія).

Світова фінансова криза, яка почалася у 2007 році та надійшла до України восени 2008 року, призвела до переосмислення небезпеки рівнів окремих банківських ризиків і потреби перегляду ряду положень стандарту «Базель II».

Однією з головних причин масштабності економічної та фінансової кризи було визнання того, що банківські сектори країн з розвиненою економікою зростали надмірними темпами за рахунок використання фінансових деривативів, які враховувалися на позабалансових рахунках. Фінансовий важіль позабалансових рахунків швидко зростав і

його розмір був недостатньо врахований з точки зору прийнятих банками на себе фінансових ризиків.

Торгівля стандартизованими фінансовими деривативами на біржових майданчиках проводилася на умовах маржинальної торгівлі. Розмір фінансового важеля є залежним від розміру маржинального покриття, необхідного для отримання деривативів до свого портфелю цінних паперів. Наприклад, якщо покриття складає 20%, то кредитний важіль складе 5 разів. При покупці на таких умовах і подальшому падінні ціни базового активу на 20% втрати інвестиційної установи складуть все маржинальне покриття (купівля ф'ючерсу вартістю 1000000 доларів за 200000 і падіння його до 800000 доларів). Сума маржинального покриття враховується на балансових рахунках фінансових установ, а ринкова вартість деривативів (реально прийнятті ризики) – на позабалансових рахунках.

Загальну схему використання фінансових деривативів можливо описати таким чином:

- 1) наявність «дешевих» грошей викликало тиск на банківську пропозицію кредиту;
- 2) надання банками субстандартних кредитів з підвищеним кредитним ризиком на основі послаблення критеріїв оцінки кредитоспроможності позичальника і зниження критеріїв оцінки наданих застав;
- 3) сек'юретизація пулів кредитів і продаж за підвищеною ціною на відкритому ринку цінних паперів. В пул включалися (змішувалися) кредити більшої та меншої якості. Ціна на такі цінні папери формувалася в умовах очікувань економічного зростання (постійного зростання цін на фінансові активи) і тому наближалася до якісних і високоякісних кредитних зобов'язань;
- 4) проведення операцій хеджування за допомогою ф'ючерсів і опціонів, вартість яких враховувала спекулятивні операції, що значно перевищували обсяг цінних паперів на базі яких вони проводилися;
- 5) перерозподіл первинних ризиків (у межах теорії та практики портфельного інвестування) між значною кількістю інвестиційно-фінансових установ з різних країн світу.

Наслідки реалізації сформованого підходу до використання фінансових деривативів можливо описати таким чином:

- 1) надмірний фінансовий важіль позабалансових рахунків інвестиційно-фінансових установ, як результат системного хеджування (передачі ризиків від одного до іншого), привів до прихованого (потенційного) погіршення («ерозії») якості та рівня їх власного капіталу;
- 2) за рахунок прийняття величезних ризиків (кредитних та ринкових) фінансовими установами не здійснювалося формування резервів в достатньому обсязі (розрахунок був на загальному хеджуванні балансових ризиків). Недостатній обсяг формування резервів породжувало ілюзію отримання високих прибутків від операцій з потенційно небезпечними фінансовими інструментами;
- 3) використання субстандартних кредитних продуктів та деривативів на їх основі сформувало очікування отримання високих прибутків з малими ризиками в межах світового банківського й інвестиційного ринків;
- 4) для участі в цьому прибутковому бізнесі використовувалися настільки великі обсяги позикових коштів, що банківська ліквідність поступово знижувалася на очікуваннях «нескінченного припливу» грошових коштів від центральних банків країн світу з розвинутою економікою;
- 5) одночасно з використанням фінансових деривативів, заснованих на кредитах, зростали спекулятивні операції за іншими видами деривативів (ф'ючерси і опціони на цінні папери, золото, нафту, валюту та інші базові товарні і фінансові інструменти), які проводилися за рахунок позикових коштів;
- 6) необхідність проведення зваженої грошово-кредитної політики з метою стримування інфляційних процесів викликала поступове підвищення базових відсоткових ставок центральними банками (облікових і зв'язаних з ними ставок). Зростання вартості позикових ресурсів для комерційних банків призвело до зростання ставок за кредитами для їх клієнтів;

- 7) в умовах конфлікту очікувань інвесторів на подальше економічне зростання (основних економік світу в цілому і сегменту нерухомості зокрема) і проведення посилення антиінфляційної політики в США і Європі, основним фактором вирішення цього конфлікту інтересів стала недостатня ліквідність банківських систем світу (темпи припливу коштів зменшувалися; раніше надані кредити мали довгостроковий характер; темпи попиту на кредит не зменшувалися);
- 8) нестача ліквідних коштів, які можна було б направляти в кредит і стимулювати попит на товарних та інвестиційних ринках, призвів до зниження цін;
- 9) наслідком зниження цін став перегляд якості наданих кредитів (забезпечених іпотекою, товарними цінностями і цінними паперами) і цінних паперів (забезпечених операціями хеджування) в портфелях фінансових, інвестиційних і банківських установ: такий перегляд якості активів призвів до визнання реальних або потенційних збитків і формування резервів під активи, що знецінюються;
- 10) петля зворотнього зв'язку між ринковими цінами на товарні та фінансові активи, оцінками ризиків і формуванням резервів може постійно повторюватися на нових рівнях: теоретичною межею зупинки цього неконтрольованого процесу є досягнення нульової ціни активу і формування 100 % резерву за активом;
- 11) масштаб операцій з деривативами став настільки великим, що світова банківська система була не в змозі самостійно компенсувати втрати, що виникли: почала розвиватися криза довіри (неможливість відрізнити «добру» банківську установу від «поганої»);
- 12) для недопущення колапсу та руйнування світової банківської системи (основного отримувача кредитів, цінних паперів і деривативів) і «перетікання» кризи у реальну економіку, державні фінансові установи (міністерства фінансів і центральні банки) були змушені призвести безпрецедентні «вливання» грошових коштів у вигляді надання додаткової ліквідності (кредити рефінансування), «ін'єкцій» капіталу (купівля простих та привілейованих акцій) і надання гарантій за рахунок платників податків.

У грудні 2010 року Базельським комітетом з банківського нагляду було опубліковано повну редакцію документу («Базель III»), де регламентовано напрямки і процедури підвищення стійкості банків і банківських систем («Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems») [6].

Основною метою цього документу стала відповідь на уроки останньої світової кризи у вигляді підвищення вимог до розміру капіталу і ліквідності банків для поліпшення здатності банківського сектору до поглинання зовнішніх шоків, для збільшення їх еластичності до реагування на банківські ризики. У прийнятому стандарті передбачаються два етапи:

- 1) у 2011-2012 роках буде проводитися моніторинг змін нормативно-законодавчої бази;
- 2) у 2013-2019 роках будуть поступово підвищені мінімальні вимоги до капіталу банків.

Окрім цього підкреслено, що «Базель III» наслідує від «Базель II» структуру трьох опор і вносить зміни в склад основного (першого рівня) і додаткового (другого рівня) капіталу банків.

Основні напрями і процедури, що реалізовані в «Базель III», такі:

- 1) для поліпшення якості власного капіталу (нормативного/регулятивного) і розширення можливостей банків щодо покриття потенційних збитків від прийнятих ризиків країни, що є членами Базельського комітету з банківського нагляду, зобов'язані до 1 січня 2013 року внести зміни до національної нормативно-законодавчої бази;
- 2) розрахунок мінімального відношення вартості простих акцій або статутного капіталу (Minimum Common Equity Capital Ratio) до активів, зважених на ризик (RWA), має складати (у відсотках) станом на:
  - 01.01.2013 – 3,5%;
  - 01.01.2014 – 4,0%;
  - 01.01.2015 і далі – 4,5%;

- 3) розрахунок мінімального відношення вартості буферного (резервного або проти циклічного) капіталу (Capital Conservation Buffer) до активів, зважених на ризик (у відсотках), має складати станом на:
  - 01.01.2016 – 0,625%;
  - 01.01.2017 – 1,25%;
  - 01.01.2018 – 1,875%;
  - 01.01.2019 і далі – 2,5%;
- 4) розрахунок (Minimum Tier 1 Capital) мінімального відношення основного капіталу (перший рівень) до активів, зважених на ризик (у відсотках), має складати станом на:
  - 01.01.2013 – 4,5%;
  - 01.01.2014 – 5,5%;
  - 01.01.2015 і далі – 6,0%;
- 5) розрахунок (Minimum Total Capital) мінімального відношення загального капіталу (перший плюс другий рівень) до активів, зважених на ризик (у відсотках), має складати 8,0%, починаючи з 01.01.2013 р. і далі. Кількісне значення показника діє і по теперішній час, але з 01.01.2013 р. почнеться процес змін в структурі компонентів (капітальних інструментів) загального капіталу;
- 6) розрахунок (Minimum Total Capital plus conservation buffer) мінімального відношення загального і буферного (регулятивного) капіталу до активів, зважених на ризик (у відсотках), має складати станом на:
  - 01.01.2013, 01.01.2014, 01.01.2015 – 8,0%;
  - 01.01.2016 – 8,625%;
  - 01.01.2017 – 9,25%;
  - 01.01.2018 – 9,875%;
  - 01.01.2019 і далі – 10,5%.
- 7) капітальні інструменти, які не враховуються капіталом першого або другого рівня (Capital instruments that no longer qualify as non-core Tier 1 capital or Tier 2 capital), мають бути виключені зі складу (регулятивного) капіталу банку поетапно, починаючи з 01.01.2013 р. протягом 10 років;
- 8) з 01.01.2015 р. буде впроваджено стандарт короткострокової ліквідності (Liquidity coverage ratio). Головна його мета – підтримка обсягу високоліквідних коштів (високоякісних активів) у розмірі, достатньому для покриття відтоку короткострокових ресурсів (пасивів). З 01.01.2018 р. буде впроваджено стандарт стабільного фінансування (Net stable funding ratio). Головна його мета – використання банками стабільних коштів при проведенні довгострокових активних операцій;
- 9) розглянути особливості окремих груп ризиків (кредитний, похідних фінансових інструментів, контрагентів, позабалансовий) і ввести експериментальну оцінку кредитного важеля;
- 10) розглянути питання підвищення стандартів банківського нагляду (опора 2) і розкрити інформацію для громадськості (опора 3), проведення стрес-тестування, корпоративного управління та інші.

Автор відзначає, що стандарти «Базель II» і «Базель III» спрямовані, перш за все, на регулювання діяльності міжнародно-активних банків. Разом з тим, сутності цих документів та змін до них приділено увагу органів банківського нагляду всіх країн світу у зв'язку з важливістю розглянутих питань і системним підходом до охоплення матеріалу, використанням нормативних коефіцієнтів, аргументованих результатами прикладних досліджень проведених фахівцями різних країн.

В діяльності Національного банку України простежується чітка тенденція до використання значної кількості елементів [1; 2; 3; 4; 5] першого і другого базельського конкордату. Можливо припустити, що ряд положень третього конкордату теж може використовуватися в Україні з урахуванням державних намірів до інтеграції країни в Європейський Союз.

Для розуміння цінності можливих змін банківської нормативно-законодавчої бази слід спробувати знайти відповіді на такі питання:

1. Які елементи діючої системи банківського нагляду України отримали позитивні наслідки з точки зору останньої кризи?
2. Які елементи діючої системи банківського нагляду України вимагають змін з точки зору наслідків останньої кризи?
3. Які елементи стандарту «Базель II» отримали позитивні наслідки з точки зору останньої кризи?
4. Які елементи стандартів «Базель II» і «Базель III» варто використовувати у нормативно-законодавчій і практичній діяльності органів банківського нагляду України?

Згідно даних НБУ станом на 01.01.2011 р. в Україні було зареєстровано 176 банків, які мали ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій, що на 8 банків менше, ніж на 01.01.2009 р., при цьому кількість банків за участю іноземного капіталу зросла з 53 до 55. Станом на 01.01.2011 р. чисті активи банківської системи склали 942,1 млрд. грн., що на 16,0 млрд. грн. більше, ніж на 01.01.2009 р. [7]. Це свідчить про те, що регуляторна і наглядова політика Національного банку України виявилася достатньо гнучкою для збереження кількісного складу банків всіх рівнів (від невеликих до системних банків) і сприяла відновленню загальних кількісних показників стану банківської системи.

Станом на 01.01.2011 р. кредити склали 755,0 млрд. грн., що на 37,2 млрд. грн. менше, ніж на 01.01.2009 р. Станом на 01.01.2011 р. кредити, надані суб'єктам господарської діяльності, склали 508,3 млрд. грн., що на 35,7 млрд. грн. більше, ніж на 01.01.2009 р. Станом на 01.01.2011 р. кредити, надані фізичним особам, склали 186,5 млрд. грн., що на 82,4 млрд. грн. менше, ніж на 01.01.2009 р. Станом на 01.01.2011 р. прострочена заборгованість за кредитами складала 84,9 млрд. грн., що на 66,9 млрд. грн. більше, ніж на 01.01.2009 р. Станом на 01.01.2011 р. резерви під активні операції банків склали 148,8 млрд. грн., що на 100,4 млрд. грн. більше, ніж на 01.01.2009 р. [7].

Наведені дані свідчать про те, що банківська система України у докризовий період прийняла надмірні кредитні ризики. Основною причиною значного обсягу системного кредитного ризику було кредитування фірм і приватних осіб в іноземній валюті. Послаблення курсу гривні до долара США з 5,05 до 8,0 призвело до зростання кредитної заборгованості в іноземній валюті (інші валюти, що були використані для кредитування, змінювалися аналогічно або мали незначну долю в загальному кредитному портфелі) на 58,4% ($8:5,05=1,584$) практично за декілька місяців восени 2008 року. Значне зростання боргів перед банками призвело до проблем з їх обслуговуванням фірмами і приватними особами. Така ситуація є сигналом необхідності додаткових заходів з регулювання системного кредитного ризику.

Станом на 01.01.2011 р. власний капітал банківської системи склав 137,7 млрд. грн., що на 18,4 млрд. грн. більше, ніж на 01.01.2009 р. (частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків за даний період збільшилася з 36,7% до 40,6%) [7].

Станом на 01.01.2011 р. відношення власного капіталу (без урахування субординованого капіталу і сплачених, але не зареєстрованих внесків до статутного капіталу) до чистих активів банківської системи склало 14,6% ($137,7:942,1=0,146$) відносно 12,9% ($119,3:926,1=0,129$) на 01.01.2009 р. Іншими словами, рівень капіталізації банківської системи України до кризи відповідав міжнародним вимогам і після кризи рівень капіталізації став ще вище.

Разом з тим слід відмітити, що зростання власного капіталу співпадає зі зростанням частки іноземного капіталу у загальному статутному капіталі банківської системи. Це є важливим сигналом того, що в період кризи внутрішні джерела збільшення капіталу для українських банків є недостатніми і зовнішні джерела є доступними тільки банкам за участю іноземного капіталу. Таке припущення є наслідком того факту, що зовнішні фінансові ринки,

як джерела збільшення капіталу банків країн з перехідною формою економіки, є недостатньо доступними.

Отже, в період кризи збільшується роль центрального банку як кредитора останньої інстанції. В цьому сенсі Національному банку України варто мати розроблені процедури і нормативні документи, де обсяги надання додаткової ліквідності (кредити рефінансування), «ін'єкції» капіталу (купівля простих та привілейованих акцій) і надання гарантій були б залежними від оцінки тяжкості кризової ситуації та можливості банками залучення зовнішньої фінансової підтримки. Іншими словами Національному банку України потрібні сценарії (макроекономічні стрес-сценарії) дій (що постійно оновлюються) в умовах різноманітних варіантів розвитку потенційних криз (різноманітних внутрішніх та зовнішніх шоків).

Станом на 01.01.2011 р. рентабельність активів складала 1,45%, що на 2,48% менше, ніж на 01.01.2009 р. Станом на 01.01.2011 р. рентабельність капіталу складала 10,19%, що на 18,7% менше, ніж на 01.01.2009 р. [7]. З урахуванням того, що за період з початку кризи курс гривні до долара США знизився з 5,05 до 8,0, можливо визначити зниження обсягу банківської системи України в доларах США.

Станом на 01.01.2011 р. чисті активи банківської системи склали (942,1:8) 117,8 млрд. доларів США і на 01.01.2009 р. (926,1:5,05) – 183,4 млрд. доларів США, тобто на 65,6 млрд. доларів США менше. Станом на 01.01.2011 р. власний капітал (без урахування субординованого капіталу і сплачених, але не зареєстрованих внесків до статутного капіталу) банківської системи складав (137,7:8) 17,2 млрд. доларів США і на 01.01.2009 р. (119,3:5,05) 23,6 млрд. доларів США, тобто на 6,4 млрд. доларів США менше. Ці розрахунки ілюструють причини зниження кредитного рейтингу країни (зокрема, банківського сектору в цілому і тих банків, що мали міжнародні кредитні рейтинги) та її інвестиційної привабливості. Можна припустити, що синхронне зростання реального і фінансового секторів української економіки призведе до компенсації втрат банківського капіталу (в міжнародному вимірі) від минулої кризи і, як наслідок, покращаться кредитні рейтинги України та її банків.

Отже, для стрімкого економічного зростання країни їй потрібні інвестиційні зовнішні ресурси з недержавних джерел, приплив яких залежить від кредитних та інвестиційних рейтингів країни. В свою чергу, рейтинги країни залежать від економічної динаміки. З'являється замкнене коло, яке може відкритися з оглядом на міжнародні банківські стандарти.

Варто підкреслити, що репутація міжнародних рейтингових агенцій за підсумками минулої світової кризи знизилася в результаті не підтвердження високих рейтингів, привласнених окремим країнам Єврозони (наприклад, Греції та Португалії) і значної кількості корпорацій та банків розвинених країн світу. Тому можна очікувати, що ключові міжнародно-активні кредитно-інвестиційні установи в майбутньому будуть орієнтуватися на власні розрахунки ступеня ризиків країн з перехідною економікою та ступеня привабливості окремих видів бізнесу.

Рекомендації стандартів «Базель II» і «Базель III» відносно опори 2 (посилення умов банківського нагляду) і опори 3 (посилення ступеня прозорості банківських установ) в умовах їх повного прийняття Україною також є вагомим фактором для прийняття позитивних рішень по збільшенню інвестиційно-кредитної діяльності міжнародними інвесторами в країні. Приплив іноземних коштів у банківський капітал безпосередньо або через зростання загальної економічної динаміки дозволить поступово підвищувати вимоги до банківського капіталу та регулювати окремі види ризиків (опора 1). Минула світова криза виявила значні системні недоліки щодо оцінки банківських ризиків як за традиційними банківськими інструментами (кредитний ризик), так і за похідними фінансовими інструментами. Для коректної оцінки окремих моментів стандартів «Базель II» і «Базель III» необхідний значний час і випробування у майбутній практиці.

Висновки і перспективи подальших розробок. За результатами проведеного аналізу можна зробити такі висновки:

- 1) остання світова криза виявила значні системні недоліки щодо оцінки банківських ризиків як за традиційними, так і за похідними фінансовими інструментами;
- 2) введення стандарту «Базель III» призведе до того, що розрахунок мінімального відношення загального і буферного (регулятивного) капіталу до активів зважених на ризик складе 8,0% станом на 01.01.2013 р. і буде поступово підвищуватися до 10,5% станом на 01.01.2019 р. Ряд капітальних інструментів буде поступово виключено з розрахунку цього показника;
- 3) у діяльності Національного банку України видно чітку тенденцію до використання значної кількості елементів першого і другого базельського конкордату;
- 4) регуляторна і наглядова політика Національного банку України протягом 2008-2010 років виявилася достатньо гнучкою для збереження кількісного складу банків всіх рівнів (від невеликих до системних банків) і сприяла відновленню загальних кількісних показників стану банківської системи після кризи;
- 5) наведені розрахунки (у доларах США) показують значне зменшення чистих активів і власного капіталу банківських установ України протягом 2009-2010 років;
- 6) Національному банку України варто мати макроекономічні стрес-сценарії дій, які б мали постійно оновлюватися в умовах різноманітних варіантів розвитку потенційних криз (різноманітних внутрішніх та зовнішніх шоків);
- 7) рекомендації стандартів «Базель II» і «Базель III» щодо мінімального розміру регулятивного капіталу, посилення умов банківського нагляду і посилення ступеня прозорості банківських установ можуть бути прийнятими Україною і поступово впроваджуватися у банківську практику;
- 8) для коректної оцінки окремих моментів стандарту «Базель III» необхідним є значний період часу, що надасть змогу випробувати їх на практиці.

Список використаної літератури

1. Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001. – № 368. «Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0841-01>.
2. Постанова Правління Національного банку України від 08.05.2002. – № 171. «Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1080-03>.
3. Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004. – № 104. «Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>.
4. Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004. – № 361. «Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog>.
5. Постанова Правління Національного банку України від 06.08.2009. – № 460. «Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>.
6. Bank for International Settlements (BIS) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org>.
7. Національний банк України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Прийнято до друку 15.09.2011